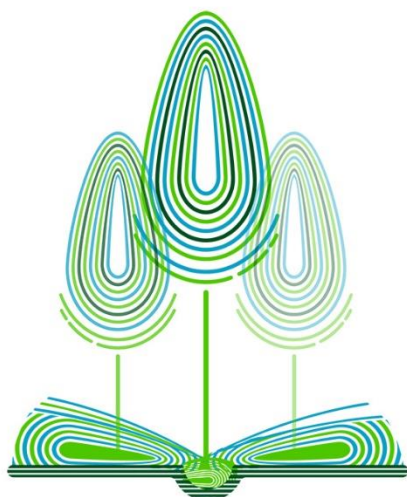

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Bendrų žaliųjų miesto erdvių kūrimo metodologija

CO-EDUCATION IN GREEN

ŠALIS: Lietuva

O1

Bendrų žaliųjų erdvių kūrimo
metodologija
ir įgyvendinimo procedūros

SANTRAUKA

Gegužė, 2021

This project has been funded with the support of the European Commission. This publication reflects the views only of the author and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project No: 2020-1-LT01-KA204-077953

Turiny

Turiny	1
1. Įvadas	3
2. Ką reiškia „co-educating in green“	3
4. Bendruomeninis švietimas	5
7. Nacionaliniai tyrimai ir pagrindinės dabartinės žaliųjų erdvių tendencijos Europoje	10
KIPRAS	10
Viešoji politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių	10
Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės	11
Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos	11
GRAIKIJA	13
Viešoji politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių	13
Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės	13
Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos	14
ITALIJA	15
Viešoji politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių	15
Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės	15
Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos	16
LIETUVA	18
Viešoji politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių	18
Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės	18
Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos	19
PORTUGALIJA	20
Viešoji politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių	20
Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės	21
Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos	21
ISPANIJA	23
Viešoji politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių	23
Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės	23
Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos	24
8. Literatūros sąrašas	26

Priedai	29
LIETUVA	29
1 skyrius.....	29
2 skyrius.....	30
3 skyrius.....	31
4 skyrius.....	32
5 skyrius.....	33
6 skyrius.....	34

1. Įvadas

„Iki 2030 m. privalome suteikti visuotinę prieigą prie saugių ir įtraukių žaliųjų ir viešųjų erdvių, ypač moterims ir vaikams, pagyvenusiems žmonėms ir neįgaliesiems“ (JT darnaus vystymosi 11 tikslas).

Klimato kaita yra pagrindinė Europos ir viso pasaulio darbotvarkės dalis. Kadangi miesto zonos sparčiai plečiasi, žaliosios erdvės tampa labai reikšmingos. Tačiau reikia kalbėti ne apie žaliųjų erdvių kiekį mieste, bet apie tai, kaip padaryti jas bendras, prieinamas ir atviras žmonių įgalinimui.

Deja, ne visos Europos valstybės turi specialių reglamentų dėl bendrų žaliųjų zonų, kaip švietimo erdvių, transformacijos, o Europos lygmeniu kol kas nėra bendro galiojančio protokolo. Todėl reikia kelių strategijų tiek struktūriniu, tiek pilietinės visuomenės požiūriu.

Šiai problemai išspręsti buvo sukurtas projektas **„Co-education in green“**. Vienas iš projekto produktų yra ši metodologija, kuri bus tarsi gairės/vadovas suaugusiųjų švietėjams, suteiks jiems žinių apie žaliąsias erdves ir švietėjai galės dalintis jomis su kitais. „Co-education in green“ metodologijoje yra pateikiami atsakymai, ką reikėtų padaryti, kad žalioji erdvė taptų aktyvia švietimo sritimi arba pagerėtų mokymo centrų darbas bendrose žaliosiose erdvėse.

2. Ką reiškia „co-educating in green“

„Co-education in green“ yra projektas, kuris turi tris skirtingus uždavinius:

1. Sukurti aiškią metodologiją, kaip įsteigti bendras žaliąsias miesto erdves, skirtas mokymo centrams;
2. Parengti internetinę suaugusiųjų švietėjų mokymo programą, kaip inicijuoti žaliąsias erdves, užtikrinančias įtrauktį;
3. Paruošti gaires ir pagal „Co-education in green“ metodologiją pritaikyti jas konkrečiai bendrai žaliajai zonai, kad ji būtų multisensorinė.

Pagrindinis projekto tikslas yra suteikti suaugusiųjų švietėjams galimybę tapti lyderiais savo vietos bendruomenėse ir skatinti bendradarbiavimo projektus dėl bendrų erdvių transformavimo į ekologiškesnes ir prieinamesnes zonas. Taip pat skatinti socialinę įtrauktį, bendras vertybes ir dalyvavimą bei spręsti aplinkosaugos problemas.

Siekis padėti žmonėms, kurie nori kurti edukacines žaliąsias erdves, kurios būtų prieinamos visiems ir aktyviai naudojamos.

Tikimasi, kad projekto „Co-education in Green“ metu bus sukurti trys produktai: „Bendrų žaliųjų erdvių kūrimo metodologija ir įgyvendinimo procedūros“, „Internetinis

mokymų modulis“, skirtas tobulinti švietėjo kompetencijas ir įgūdžius, susijusius su bendradarbiavimu, orientuotu į aplinkosauginį švietimą ir bendros erdvės į prieinamas žaliąsias erdves transformacija. Taip pat „Vadovas suaugusiųjų švietėjams ir mokymo centrams, kaip kartu sukurti multisensorinius sodus, pritaikytus specialiųjų poreikių turintiems suaugusiesiems“. Visose projekte dalyvaujančiose šalyse bus organizuojamas vienos dienos multisensorinio sodo kūrimo renginys.

3. Bendros žaliosios miesto zonos: istorija, apibrėžimai ir privalumai

Pirmoji diskusija apie bendras žaliąsias erdves miestuose siekia devynioliktą amžių. Bendrų žaliųjų miesto erdvių sąvoka turi ne vieną apibrėžimą. Pasaulio sveikatos organizacija pateikė aiškiausią: „visa miesto žemė, apaugusi bet kokios rūšies augmenija. Tai apima augmeniją, esančią privačiose ir viešose teritorijose, neatsižvelgiant į jų dydį ir funkciją, taip pat gali apimti mažus vandens telkinius, tokius kaip tvenkiniai, ežerai ar upeliai („mėlynos erdvės“).

Dabartinėje literatūroje vis labiau nagrinėjama tema apie bendras žaliąsias erdves, daugiausia dėmesio skiriant keliems elementams: ištekliams, žmonėms, teritorijos dizainui ir valdymui (Olstrom, 1990; 2007a; 2007b). Todėl, klasifikuojant ir apibrėžiant bendras žaliąsias erdves buvo atsižvelgta į tokius elementus kaip prieinamumas, dalyvavimas, kelių tikslinių miesto grupių įtraukimas, teisingas išteklių pasidalijimas, ekologinis tvarumas ir bendruomeniškumas (UN Habitat, 2015; WHO, 2017; Yilmaz ir Mumcu, 2016; Poelman, 2018; CABE, 2020).

Bendrų žaliųjų erdvių klasifikavimas paprastai grindžiamas dviem pagrindinėmis funkcijų apibrėžtimis: „naudojimo vertė“ ir „nenaudojimo vertė“. (Leeuwen, Nijkamp & de Noronha Vaz. 2009). Naudojimo vertė yra susijusi su ekonominėmis erdvės funkcijomis, tokiomis kaip atkūrimas ir daržovių auginimas, miesto ūkininkavimas, žemės paskirstymas ir kt. Nenaudojimo vertė reiškia nematerialias erdvės funkcijas, tokias kaip estetika, psichologinė gerovė ir socialinė sąveika (žr. ten pat).

Vieną iš naudingiausių bendrų žaliųjų erdvių klasifikacijų pateikia Baycan ir kiti (2004):

- 1) **ekologinės vertybės**: savaiminė gamtos vertė, genetinės įvairovės vertė, gyvybės palaikymo vertė;
- 2) **ekonominės vertybės**: rinkos vertė;
- 3) **socialinės vertybės**: rekreacinė vertė, estetinė vertė, kultūros simbolizavimo vertė, istorinė vertė, charakterio kūrimo vertė, terapija ir socialinė sąveika;
- 4) **planavimo vertybės**: struktūrinė vertė, sinergetinė ir konkurencinė vertė;
- 5) **daugiamatės vertybės** (apie politiką ir mokslinę analizę).

Išsamesnės informacijos apie bendrų žaliųjų erdvių klasifikavimą galite rasti pilnoje mūsų apžvalgoje.

Pagrindiniai bendrų žaliųjų erdvių privalumai (JRC 2016; Yilmaz ir Mumcu 2016, Leeuwen, Nijkamp & de Noronha Vaz. 2009, Derr, 2017):

- 1) psichinė ir fizinė nauda sveikatai: žmonės gali atsipalaiduoti ir užsiimti lauko veikla
- 2) ekonominė nauda: tai reiškia bet kokius ekonominius rezultatus (pvz., bendrą sodininkystę, mažesnes išlaidas miesto vietoms atvėsinti ir pan.)
- 3) socialinė nauda: renginiai, socialinė veikla, būreliai ir kt. priverčia pasijusti geriau
- 4) švietimo nauda: mokymasis lauke ir kita mokomoji veikla įgalina žmones
- 5) biologinė įvairovė / nauda aplinkai: žaliosios miesto erdvės sumažina oro taršą, pagerina miesto infrastruktūrą, kas padeda gauti Europos lėšų.

4. Bendruomeninis švietimas

Naujuose bendrų žaliųjų erdvių apibrėžimuose yra išryškinamas bendruomenių vaidmuo ir žmonių sąveika. Todėl kalbėdami apie žaliąsias erdves dažnai naudojame sąvoką **bendruomeninis švietimas**. Bendruomeninis švietimas yra platus terminas, nurodantis daugybę požiūrių, apimančių **mokymąsi visą gyvenimą, mokymąsi vietoje, patirtinį mokymąsi ir aplinkosauginį (arba tvarų) švietimą**. (Owens ir Wang, 1996; Melaville, Berg & Blank, 2006; UNESCO, 2017). Bendruomeninis švietimas taip pat žinomas kaip bendruomenės mokymas ir lavinimas arba bendruomeninis mokymasis. (Scotland Government, 2004).

Apskritai, bendruomeninis švietimas grindžiamas ne tik individualiais įgūdžiais, bet ir kolektyviniu įgalinimo procesu (National Research Council, 2002), kuris apima žinias, įgūdžius ir pasitikėjimą, būtiną norint aktyviai dalyvauti asmeniniame, darbiname ir šeimyniniame gyvenime ir vietos bendruomenėse (žr. ten pat).

Keletas bendruomeninio švietimo kūrimo elementų:

- **jis yra apibūdinamas pagal vietą ir pagal „vietinį“ personažą;**
- **tai yra refleksinė praktika**, nes bendruomenė turi galimybę sužinoti apie įvairius duomenis, sąlygas ir dabartines tendencijas, kurios gali kelti grėsmę konkrečiam išteklių dabatinei būklei arba kitaip ją paveikti;
- **švietėjo, kuris įgyvendina mišrią mokymo(si) praktiką, lemiančią savęs įgalinimą ir bendruomenės efektyvumą, figūra;**
- **realistiški sprendimai, pagrįsti bendruomenės poreikiais ir ištekliais.**

Didelis dėmesys yra skiriamas bendruomeniniam švietimui dėl tvaraus vystymosi poreikio, prieinamos bendros žaliosios erdvės ir žmonių vaidmens valdant bendrų žaliųjų erdvių išteklius. **Labai svarbu leisti švietėjams vadovauti bendro kūrimo ir bendradarbiavimo su vietos bendruomenėmis procesui, sistemingai sprendžiant skirtingų tikslinių grupių įvairovę ir prieinamumą.**

Norint įtraukti suaugusiuosius į bendras žaliąsias miesto erdves yra naudojami keli bendruomeninio švietimo metodai:

- **švietimas pagal vietą**, tai švietimas, įsišaknijęs vietinėje aplinkoje, apimantis konkrečios vietos ar išteklių istoriją, aplinką, kultūrą ir ekonomiką.

- **naudojimasis bendromis teisėmis į žemės naudojimą:** pagrindinis dėmesys skiriamas bendrų žaliųjų erdvių transformacijai, konkrečiau, valdymo taisyklėms, žmonių vieningumui, techniniams transformacijos klausimams ir tai, kaip užtikrinti bendrą žaliųjų erdvių įtraukimą ir demokratišką sprendimų priėmimą.
- **bendruomeninis aplinkosauginis švietimas:** pagrindinis dėmesys skiriamas elgesio pokyčiams, susijusiems su dalyvaujančių žmonių supratimu apie aplinką, vykdamas švietimo procesą, pagrįstą vietos kontekstu ir bendruomenės dalyvavimu.
- **permakultūra arba ekologinis dizainas:** tai reiškia ilgaamžių ir tausojančių aplinką gaminių kūrimą.

5. Bendrų žaliųjų erdvių kūrimo mokymo centruose metodologija

Žaliosios erdvės transformacijos esmė yra švietimas, kuris yra apibrėžiamas kaip ilgalaikių veiklų ir procesų rinkinys, kur daugiausia dėmesio skiriama žmonių gebėjimų įgijimui, atpažinimui, apsikaitimui ir pritaikymui ([UJL, 2016](#)). Mokymo centras gali būti ir formalios, ir neformalios struktūros, nes suaugusiųjų centrai nebūtinai yra įsteigta švietimo įstaiga, bet vieta, kur žmonės ir švietėjai susitinka apsikeisti specifinėmis žiniomis. Bendros žaliosios miesto erdvės transformacijos proceso etapai:

1. **Bendros žaliosios miesto erdvės analizė:** daugiausia dėmesio skiriama tam tikros bendros žaliosios erdvės funkcijoms, privalumams ir biofiziniams elementams.
2. **Socialinės, ekonominės ir švietimo bendruomenės poreikių analizė:** pagrindinis dėmesys skiriamas vietos bendruomenės (besimokančiųjų, vietos gyventojų ir kt.) išreikštų poreikių nustatymui. Švietėjas, norėdamas surinkti duomenis, turi įgyti žinių apie dalyvavimo procesus ir įvairius lauko tyrimų elementus.
3. **Bendruomenės tinklaveika ir įsitraukimas:** motyvacijos metodai, derybų principai, pagrindiniai bendravimo būdai idėjai skatinti.
4. **Bendros žaliosios erdvės transformacijos planavimas ir tikslai:** nustatę poreikius ir suradę partnerius, švietėjai turi apibrėžti tikslus ir skirtingus žingsnius bendrų žaliųjų erdvių transformacijai. Kiekviename etape reikia nustatyti erdvės valdymo išlaidas ir išteklius.
5. **Kolektyvinė atsakomybė ir žaliosios miesto erdvės valdymas:** šiame etape pagrindinis dėmesys skiriamas tarpininkavimui tarp suinteresuotųjų šalių dėl bendros žaliosios miesto erdvės valdymo (taisyklės, atsakomybės, pareigos ir teisės), ir derybų metodams, kurie padėtų priimti sprendimus bendruomenėje ir atitinkamai paskirstyti išteklius. Privalu žinoti, kaip reikia rasti sprendimus ir kokius valdymo modelius pasirinkti pagal žaliosios erdvės vartotojus.
6. **Pedagoginės kompetencijos:** suaugusiųjų švietėjų vadovavimas vietos bendruomenėje (grupės kūrimas, grįžamojo ryšio procesas, dalyvavimas, darbas grupėje), ES vertybių ir bendruomeninio švietimo skatinimas.
7. **Įtraukimas ir prieinamumas:** prieinama mokymosi aplinka, multisensoriniai mokymo metodai, bendros žaliosios erdvės prieinamumo analizė (kaip švietėjai privalome žinoti, kaip pagerinti konkrečios bendros žaliosios erdvės prieinamumą, pvz., naudojant skaitmeninius rinkinius, mažai įrenginių ir pan.)

ETAPAS	Mokymosi uždaviniai	Kiekvienos kompetencijos srities apibūdinimas
1. Bendros žaliosios erdvės aprašymas	1.1 Sužinoti, ką reiškia bendra žaliųjų erdvė. 1.2 Sužinoti B.Ž.E. naudą ir galimybes. 1.3 Atpažinti konkretaus B.Ž.E. rodumus biofizinius elementus. 1.4 Išmokti, kaip nustatyti B.Ž.E. funkcijas. 1.5 Mokėti sukurti bendrą žaliąją erdvę pagal įtraukimo ir permakultūros principus.	Švietėjai gebės apibūdinti ir nustatyti bendrą žaliąją erdvę. Švietėjai gebės klasifikuoti bendras žaliasias erdves pagal jų paskirtį ir elementus. Švietėjai gebės išanalizuoti bendrą žaliąją erdvę ir apibrėžti vietovės siūlomas galimybes. Švietėjai sužinos, kaip nustatyti bendros žaliosios erdvės funkcionalumą ir kaip pritaikyti permakultūros principus kuriant ją.
2. Socialinės, ekonominės ir švietimo bendruomenės poreikių analizė	2.1 Nustatyti ir paaiškinti pagrindinius bendruomenės poreikių vertinimo elementus. 2.2 Nustatyti ir išmokti įvairių dalyvavimo metodikų, skirtų apklausų vedimui ir duomenų rinkimui. 2.3 Įvertinti pagrindines suinteresuotąsias šalis ir patikrinti jų pagrindinę darbo perspektyvą. 2.4 Išsiaiškinti pagrindines strategijas kuriant duomenų vaizdavimo modelius ir kaip juos pritaikyti.	Norėdamas transformuoti teritoriją, švietėjas turi atsižvelgti į bendruomenės poreikius planavimo pradžioje. Po to reikia įvertinti tuos poreikius, apibūdinti pagrindinius vietos veikėjus (kodėl jie gali dalyvauti, jų prieigos taškai, kaip su jais susisiekti, pagrindinė motyvacija ir priežastys), kaip atlikti apklausą ir geriau sutarti su vietos bendruomene, galiausiai vizualizuoti ir reziumuoti analizės rezultatus.
3. Bendruomenės tinklaveika ir įsitraukimas	3.1 Nustatyti ir pritaikyti motyvavimo technikas, kad įtrauktumėte partnerius. 3.2 Nustatyti ir pritaikyti derybų principus (mąstyti kūrybiškai). 3.3 Pagrindiniai bendravimo būdai idėjai skatinti (partnerystės viduje ir už jos ribų).	Suaugusiųjų švietėjai ir kitos suinteresuotosios šalys sužinos apie pagrindinius derybų ir komunikacijos metodų principus, kad tinkamai įtrauktų iniciatyvinės grupės žmones ir išorės suinteresuotąsias šalis į B.Ž.E. kūrimą. Šiame etape bus aptariama, kaip motyvuoti ir išlaikyti įsitraukusių asmenų motyvaciją. Taip pat komunikacijos poveikis visai projekto idėjai, kaip užtikrinti gerą bendravimą ir, svarbiausia, strategijos, kaip savo idėją tinkamai perduoti išorės suinteresuotosioms šalims, kad projektas būtų įgyvendintas.
4. Bendros žaliosios erdvės transformacijos planavimas ir tikslai	4.1 Apibrėžti žaliosios erdvės transformacijos praktinius veiksmus. 4.2 Nustatyti erdvės valdymo ir priežiūros išlaidas ir išteklius.	Atlikus visus pagrindžiamosios analizės ir bendruomenės įsitraukimo aspektus, reikia nustatyti skirtingus žaliosios erdvės transformacijos į įtraukiančią erdvę etapus. Svarbu nusakyti, kaip norite išgauti erdvę ir kokių žmogiškųjų išteklių jums prireiks.

ETAPAS	Mokymosi uždaviniai	Kiekvienos kompetencijos srities apibūdinimas
	4.3 Apibrėžti pagrindinius žmoniškumus ir finansinius aspektus (savanoriai, lėšų rinkimas ir kt.).	Ši kompetencija yra susijusi su ekonominės analizės aspektu ir žmoniškųjų išteklių valdymu.
5. Kolektyvinė atsakomybė ir žaliosios miesto erdvės valdymas	5.1 Apibrėžti ir aprašyti bendros žaliosios erdvės savivaldos formas (neformalus, oficialus, kooperatyvus, socialinis verslas). 5.2 Nustatyti ir įvertinti sprendimų priėmimo modelius (mažoritarinius, sutarimu pagrįstus, įtraukiančius mažumas ir kt.) ir sprendimų priėmimo įpročius. 5.4 Išmokyti pagrindinius atskaitomybės principus. 5.5 Apibrėžti pagrindines konfliktų sprendimo ir susitarimo dėl gero B.Ž.E. valdymo sąvokas.	Norėdami pasiekti bendrą žaliosios erdvės valdymą, turite nustatyti bendras sprendimų priėmimo taisykles ir konkrečią formą, kaip ši sritis bus valdoma. Visų pirma svarbu apibrėžti, kaip įtraukti visus į sprendimus. Galų gale tenka priimti bendrus sprendimus ten, kur yra teisingai pasiskirstytos atsakomybės. Šia prasme, valdant bendrą žaliąją erdvę, reikia mokėti būti atsakingu ir žinoti, kokie yra konfliktų sprendimo mechanizmai.
6. Pedagoginės kompetencijos	6.1 Nurodyti pagrindines vadovavimo vietos bendruomenėje sąvokas (grupės formavimas, grįžtamojo ryšio procesas, moderavimo stilius, dalyvavimas, darbas grupėje). 6.2 Suprasti ir pritaikyti ES vertybes. 6.3 Apibrėžti ir pritaikyti pagrindinius pedagoginius bendruomeninio švietimo elementus.	Bendruomenės švietėjas, vadovaujantis bendrų žaliųjų erdvių transformacijai, privalo žinoti pagrindinius grupės formavimo ir tarpusavio pasitikėjimo principus, strategijas ir grįžtamojo ryšio procesus. Tokiu būdu švietėjas turi pateikti konkrečius būdus, kaip vykdyti bendraamžių darbą ir įtraukti visus į mokymosi veiklas. Švietėjas turi atsižvelgti į pagrindinius bendruomeninio švietimo elementus ir pritaikyti juos mokymosi metu. Dalyviai galės įvertinti europinės demokratijos, dalyvavimo ir bendro mokymosi vertybes.
7. Įtraukimas ir prieinamumas	7.1 Sužinoti bendros žaliosios erdvės vartotojų poreikius, kad vieta būtų prieinama. 2. Analizuoti bendros žaliosios erdvės ypatybes ir nustatyti galimas problemas. 3. Pateikti informaciją taip, kad ji būtų prieinama visais formatais. 4. Išmokyti suaugusiųjų švietėjus įtraukti žmones. 5. Skatinti socialinę lygybę. 6. Skatinti nuolatinį bendravimą tarp švietėjų ir vartotojų.	1. Svarbu išsiaiškinti, kokie vartotojai naudosis bendra žaliąja erdve, t.y. kokios negalios egzistuoja, kaip jos nustatomos, su kokiais sunkumais susiduriama ir pan. 2. Reikia nustatyti kliūtis, su kuriomis gali susidurti 1 punkte numatyti vartotojai, kad jas būtų galima pašalinti arba bent jau sumažinti. 3. Informacija vartotojams turėtų būti teikiama visiems suprantama, virtualia ar fizine forma. 4-5. Prieinamumas ir įtraukimas yra svarbiausios temos rengiant švietėjus ir perduodant jiems žinias. 6. Bendravimas leis nuolat tobulėti tiek švietėjams, tiek vartotojams.

6. Metodologiniai aspektai, susiję su prieinamumu ir įtrauktimi kuriant bendras žaliąsias erdves mokymo centruose

Kalbėdami apie bendrų žaliųjų erdvių prieinamumą, žmonės dažniausiai galvoja apie architektūrinių barjerų pašalinimą (kas yra teisinga), tačiau nereikia pamiršti, kad prieinamumas taip pat apima informacijos ir komunikacijos sritį.

Prieinamumo sąvoka turėtų būti traktuojama kaip metodas, kuris kiekvienam asmeniui suteiks pakankamai nepriklausomumo ir savarankiškumo, kad jis turėtų pradines sąlygas norimai socialinei lygybei.

Kad erdvė būtų prieinama, pirmiausia reikia žinoti, su kokiais sunkumais gali susidurti neįgalieji. Norėdami tai padaryti, negalios tipus skirstysime pagal šiuos kriterijus:

- a) **Asmenys su fizine negalia:** šio tipo negalią lemia problema, susijusi su motorinių ar fizinių gebėjimų sumažėjimu ar pašalinimu. Ši fizinė žala gali būti laikina arba nuolatinė.
- b) **Asmenys su jutimo negalia:** tai kyla dėl apribojimų, susijusių su vieno iš jutimų trūkumais. Tarp šio tipo negalių išskiriame regos ir klausos (kurčneregystės) negalią.
- c) **Asmenys su proto negalia:** mes kalbame apie tokio tipo negalią, kai asmuo turi intelekto funkcionavimo ribojimą ir tai trukdo socialiniam dalyvavimui ar asmens autonomijos vystymuisi.
- d) **Asmenys, turintys psichinių ligų / negalią:** mes kalbame apie asmens elgesio pokyčius, atsirandančius dėl tam tikro tipo psichikos sutrikimų ar ligų.

Sprendimai, kaip pagerinti bendrų žaliųjų erdvių prieinamumą:

- Pakankamai platūs keliai, skirti judėti dviem kryptimis su vežimėliais ir kt.
- Vienalytis grindinys, išvengiant nelygumų. Patartina naudoti medžiagą, užtikrinančią sukibimą ir apsaugančią nuo dirvožemio slydimo (tiek sauso, tiek šlapio).
- Takų viduryje nestatykite tokių elementų kaip suolai, fontanai, skulptūros ir kt. Jie visada turi būti pastatyti šonuose ir, jei įmanoma, paliekant tam tikrą atstumą nuo pagrindinio tako.
- Jei yra laiptai, įrenkite alternatyvų kelią rampa ir suteikite prieigą prie tos pačios erdvės.
- Informaciją apie aplinką pateikite aiškiai: vaizdiniu, akustiniu, tekstiniu ir lytėjimo (brailio raštu) signalais.
- Palengvinkite erdvių atpažinimą pagal vizualinius efektus, garsus, kvapus ir kt.
- Tokios patalpos, kaip higienos paslaugos, informacijos punktai ar kitos, turi būti prieinamos pagal galiojančius teisės aktus.
- Į vietą ar maršrutą įtraukite saugos elementų.

Priemonės, skirtos pateikti informaciją visiems suprantama forma:

- Vizualinė, tekstinė, klausos ir lytėjimo pagalba.
- Skaitmeninė laikmena (svetainė), kurioje naudojami tekstai, vaizdai, vaizdo įrašai ir garso įrašai.
- Įtraukite subtitrus, gestų kalbą ir vaizduojamąjį garsą.

Paskutinis, bet ne mažiau svarbus aspektas - bendrų žaliųjų erdvių įtraukimas ir prieinamumas taip pat apima tai, kaip mes užmezgame bendravimą su bet kokio tipo negalią turinčiais asmenimis. Akivaizdu, kad kiekvienas žmogus yra skirtingas, todėl elgesys su juo turi būti individualus.

Bet kokių atveju mažiausiai ką galime padaryti, tai būti pozityviais, įtraukiančiais ir elgtis pagarbiai. Norėdami to pasiekti, galime vadovautis šiais patarimais, kurie yra naudingi bendraujant su neįgaliaisiais, neatsižvelgiant į jų tipologiją:

- Žmonės yra žmonės, suaugę - suaugę ir kiekvienas iš jų turi savo vardą. Kreipkimės į juos vardais.
- Venkime neįgaliųjų stigmatizavimo ar pastatymo į aukos vaidmenį.
- Norėdami kreiptis į asmenį, neišryškindami jo / jos / jų negalios priežasties, neturėtume su juo elgtis kitaip, nes tai sustiprina neigiamą situaciją. Turėtume nustoti kalbėti apie „juos“ kaip apie kitokius žmones ir įtraukti juos į „mes“.
- Privalome mokėti įsijausti į negalią turinčius asmenis, tačiau tai nereiškia, kad turėtume galvoti už juos. Mes nežinome, ką ji / jis / jie gali ar ko negali padaryti. Geriau paklausti asmens.
- Mes visi norime padėti, kai mūsų akivaizdoje yra kažkas su negalia. Prieš tai darydami įsitikinkime, kad jis nori mūsų pagalbos.

7. Nacionaliniai tyrimai ir pagrindinės dabartinės žaliųjų erdvių tendencijos Europoje

KIPRAS

Viešojo politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių

Kipre bendrų žaliųjų erdvių idėja yra palyginti nauja. Šalyje yra 4 apygardos: Nikosija, Limasolis, Larnaka ir Pafosas. Miestuose yra parkų, linijinių parkų, tačiau tik nuo 2014 m. juose pradėti įgyvendinti tvoros miestų plėtros strateginiai planai. Jų tikslas – atgaivinti istorinius miesto centrus ir tobulinti gyvenimo ir miesto aplinką. Deja, ne visose žemėse, priskirtose viešajai žaliajai teritorijai, yra iškart leidžiama kurti parkus, kitas pramogas ir žaliąją infrastruktūrą, nes vietos valdžios institucijos dažnai susiduria su tam tikrais apribojimais, norėdamos finansuoti tokių erdvių apželdinimą ir priežiūrą.

Miškų ir aplinkos departamentas turi filialą, kuris užsiima viešųjų žaliųjų erdvių formavimu, priežiūra ir įrengimu. Formuojant žaliąją erdvę pagrindinis dėmesys yra skiriamas tinkamiausių augalų rūšių pasirinkimui, atsižvelgiant į jų išlikimą ir vystymąsi įtakojančias sąlygas, tokias kaip aukštis, dirvožemio tipas, turimo drėkinimo vandens kiekis, kokybė ir kt. Pirmenybė teikiama vietinių rūšių arba rūšių, kurios yra atsparios sausrai, pritaikytos vietinei aplinkai, kelia mažiau reikalavimų bei problemų, naudojimui. Parkų sektorius yra atsakingas už viešųjų žaliųjų erdvių projektavimą, konkrečiau:

- Apželdinimo projektavimo rengimą miškų departamento projektams, tokiems kaip žaliosios erdvės, miško parkai, miško pastatai, sodai ir kt.
- Viešųjų žaliųjų erdvių apželdinimo planų parengimą, įskaitant kelių tinklo dalis (žiedines sankryžas, greitkelių medžius), valstybines mokyklas, archeologines vietas, bažnyčios žemę, bendruomenės parkus, pramonines zonas, visuomeninius pastatus ir kt.
- Privačiojo sektoriaus parengtų projektų vertinimą ir susirūpinimą dėl visuomenės patogumo viešosiose žaliosiose erdvėse.

Be to, kiekviena savivaldybė turi savo skyrių, kuris užsiima miesto žalumos priežiūra ir gerinimu soduose / parkuose, skveruose ir žaliosiose salelėse, esančiose savivaldybės ribose.

Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės

Kipro aplinkos departamentas atlieka svarbų vaidmenį apskrities aplinkos apsaugoje, nes kuria įvairius planus ir strategijas. Siekiant pagerinti gyvenimo kokybę ir aplinką, buvo panaudota daugybė strategijų taršos kontrolės srityse, kurios apsaugotų gamtą ir biologinę įvairovę, klimato kaitą ir energiją, užtikrintų tvarų vystymąsi ir atliekų tvarkymą.

Kipras yra parengęs nacionalinę prisitaikymo prie klimato kaitos strategiją, skirtą veiksmingam šalies pasirengimui kovoti su klimato kaita ir kt. Dėl didelio vartotojiškumo Kipro atliekų susidarymo lygis yra vienas iš sparčiausiai augančių Europoje, turintis didelį poveikį aplinkai ir sveikatai. Todėl buvo parengta atliekų tvarkymo strategija, komunalinių atliekų tvarkymo planas ir atliekų prevencijos programa. Taršos kontrolės skyrius yra atsakingas už vandens ir dirvožemio taršos apsaugą, kontrolę ir prevenciją nuo pramoninės veiklos ir kitų įrenginių bei bet kokios kitos žmogaus veiklos, kuri gali teršti vandenį ir žemę. Dėl šios priežasties vandens taršos kontrolės įstatymai nuo 2002 iki 2013 m. (įstatymas Nr. 106 (I) / 2002, įskaitant visus pakeitimus) yra pagrindinė teisinė vandens ir dirvožemio taršos kontrolės priemonė.

Kipre yra įsteigta daugybė Europos ir nacionalinių tinklų, tokių kaip „Natura“, „Flora“, „Fauna“ ir kt., kurie yra atsakingi už gamtinių zonų apsaugą.

Džiaugiamės, kad 2020 m. birželio mėn. Ministrų Taryba patvirtino Kipro biologinės įvairovės strategijos ir veiksmų planą, parodydama visapusišką požiūrį į gamtos apsaugą. Biologinės įvairovės strategija Kipre buvo sukurta siekiant išlaikyti ir apsaugoti geros būklės ekosistemą. Norint išspręsti bet kokias aplinkos problemas, strategija veiks sinergijoje su nacionaline prisitaikymo prie klimato kaitos strategija ir su nacionaliniu energetikos ir klimato veiksmų planu.

Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos

Kipre galioja įvairūs įstatymai ir reglamentai, susiję su neįgaliųjų teisėmis. Kipro konstitucijoje 9 straipsnis garantuoja kiekvieno žmogaus, įskaitant neįgaliuosius, pagrindinę

žmogaus teisę į orų gyvenimą ir socialinę apsaugą, 28 straipsnis garantuoja visų lygybę prieš įstatymą ir 35 straipsnis - trims valstybės valdžioms nustato prievolę užtikrinti veiksmingą kiekvieno asmens visų pagrindinių žmogaus teisių įgyvendinimą.

Konstitucijoje yra atskiras įstatymas neįgaliesiems (Ο Περί ατόμων με αναπηρίες Νόμος του 2000 (127 (I) / 2000), kuris apima tokius principus kaip vienodas požiūris, lygybė, apsauga ir kt. Yra sukurta pirmoji nacionalinė neįgalumo strategija (2017–2027 m.) ir antrasis nacionalinis negalios veiksmų planas (2017–2020 m.), kuriais siekiama apibrėžti Kipro Respublikos viziją, vertybes, strateginius tikslus ir uždavinius, įgyvendinant papildomus veiksmus, susijusius su neįgaliųjų teisėmis visose jų gyvenimo srityse.

Darbo ir socialinio draudimo ministerijoje yra įkurtas specialus neįgalių asmenų socialinės įtraukties departamentas, kurio misija yra suformuoti, koordinuoti ir įgyvendinti negalią turinčių asmenų socialinę politiką ir taip pagerinti jų gyvenimo kokybę.

Yra įvairių taisyklių dėl prieinamumo neįgaliesiems tokiose vietose kaip viešasis pastatas, viešasis kelias, viešasis transportas ir automobilių stovėjimo aikštelės.

Pirmojo skyriaus šaltiniai:

- Τμήμα Δασών, Αστικό Πράσινο και Εξωραϊσμός Δημόσιων Χώρων:
http://www.moa.gov.cy/moa/fd/fd.nsf/fd96_gr/fd96_gr?OpenDocument
- Μονάδα Ευρωπαϊκών Ταμείων, Υπουργείο Εσωτερικών:
<http://www.moi.gov.cy/moi/eufunds2015.nsf/all/12C197015F2FB7B2C22580CF003DBD5C?opendocument>
- Ministry of Interior- Department of town planning and housing, 2016, *National Report*, Prieiga per internetą:
https://www.urbanagendaplatform.org/sites/default/files/2020-09/HABITAT-III_CYPRUS-REPORT_FINAL.pdf

Antrojo skyriaus šaltiniai:

- Moa.gov.cy. 2021. Τμήματος Αναπτύξεως Υδάτων. [online] Prieiga per internetą:
<http://www.moa.gov.cy/moa/wdd/wdd.nsf/All/5AD8622E06126579C2258400003CA7C1?OpenDocument>
- Department of Environment Water and Soil Pollution Control:
<http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environmentnew.nsf/All/63D78C069F162515C225801E002E3089?OpenDocument>
- Department of Environment:
http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environmentnew.nsf/index_en/index_en?OpenDocument

Trečiojo skyriaus šaltiniai:

- Department for Social Inclusion for people with disabilities
<http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dsid/dsid.nsf/All/F485A5B8DC1DC847C2257AA30026C4F?OpenDocument>
- <https://www.visitcyprus.com/index.php/en/practical-information/accessible>

GRAIKIJA

Viešoji politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių

Pagal bendrąjį statybos reglamentą (1985 m.), bendros erdvės yra visų rūšių keliai, skverai, parkai, giraitės ir visos laisvos bendros zonos, kurias nustato patvirtintas gyvenvietės kelių planas arba jomis yra dalijamasi kitu teisiniu būdu. Miesto žaluma yra laisvų / lauko / atvirų erdvių pogrupis ir teisiškai įtraukta į nemokamų miesto viešųjų erdvių kategoriją.

Graikijoje parkų ir giraičių (miesto žalumos) teisinė sistema yra ypač griežta. Jos laikomos kaip bendro pobūdžio trūkumų turinčios vietovės, o augalijai ir rekreacijai vystyti ar apsaugoti leidžiami tik tam tikri veiksmai.

Atrodo, kad atitinkamos ar susijusios institucijos to nesupranta. Pastebima tendencija, kad projektų sudarymas ir pritaikymas naudoti yra nesuderintas su miesto žaliosios erdvės paskirties vieta, o tai riboja ir panaikina projekto veikimą.

Bendros erdvės priklauso arba visuomenei, arba vietos valdžios institucijoms. Bendruomenės, savivaldybės ir regionai yra atsakingi už jų valdymą ir naudojimą. Tačiau kiekvienas pilietis turi teisę laisvai naudotis bendromis erdvėmis ir už valdymą atsakingų asmenų pareikalauti, kad jie apsaugotų jų naudojimą, kai to reikia.

Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės

Bendrų žaliųjų erdvių apsauga siekiama užtikrinti tvarią viešąją erdvę ir miesto aplinką.

Kalbant apie Graikijos teisinę sistemą, Graikijos Konstitucijos 24 straipsnyje nustatyta, kad gamtos ir kultūrinės aplinkos apsauga yra kiekvieno piliečio ir valstybės teisė. Remiantis 2001 m. peržiūra, valstybė privalo imtis tam tikrų represinių priemonių, kai reikia apsaugoti gamtinę aplinką.

Bendrose žaliosiose erdvėse leidžiamos tik jų funkcijai būtinos konstrukcijos, kurios palengvina individų kontaktą su gamtine aplinka. Pastatų instaliacijos leidžiamos tik išimtiniais atvejais ir užimant nedaug ploto.

Įstatymas Nr. 1650/86 buvo įgyvendintas siekiant užkirsti kelią aplinkos taršai, pagerinti žmonių sveikatą, gamtinės aplinkos, atmosferos, ekosistemos pusiausvyrą, taip pat atnaujinti ir apsaugoti gamtos išteklius.

Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos

Manoma, kad Graikijoje yra beveik milijonas žmonių su negalia. Deja, neįgalieji susiduria su diskriminacija, socialine atskirtimi ir ribotomis galimybėmis.

Graikijos konstitucijoje minima, kad neįgalieji turi tas pačias autonomijos, integracijos ir dalyvavimo socialiniame gyvenime teises kaip ir kiti žmonės. Taip pat yra teisinė sistema, kuri gina jų teises ir kuria siekiama, kad šalis būtų prieinama visiems. Pagal šią sistemą neįgaliesiems turi būti pritaikyti ne tik bendri žalieji plotai, bet ir įvairių rūšių pastatai. Tačiau nėra daug bendrų žaliųjų erdvių, prieinamų žmonėms su negalia. Tokios situacijos, kaip „išmaniųjų“ šviesoforų nebuvimas žmonėms, turintiems regėjimo problemų, įvairūs pavojingi / sulaužyti šaligatviai, kliūtys, apsunkina neįgaliųjų gyvenimą ir (kai kuriems) sukelia socialinę atskirtį.

Aplinkos ir energijos ministerija pradėjo svarbią politinę iniciatyvą, reaguodama į poreikį sukurti detalią strategiją prieigai prie miesto aplinkos. Nacionaliniame prieinamumo plane yra iškelti du pagrindiniai klausimai, susiję su gamtine ir apstatyta aplinka: ką reikėtų daryti, kad visi piliečiai laisvai, be diskriminacijos galėtų naudotis žaliosiomis erdvėmis ir kokių veiksmų ir priemonių reikia imtis, norint padaryti intervencijas į aplinką ekologiškomis.

Pirmojo skyriaus šaltiniai:

- Technical Chamber of Greece - Section of Central Macedonia. (n.d). Green City. Thessaloniki, Greece. http://library.tee.gr/digital/kma/kma_m1362/kma_m1362.pdf
- Greek Law 1577/1985 - ΦΕΚ 210/A/18-12-1985. <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/oikodomes/n-1577-1985.html>
- Valakou, A. & Phassa, N. (2017). Urban Green and Urban Areas. Thessaloniki, Greece. https://ikee.lib.auth.gr/record/297036/files/VALAKOY_FASSA_EE.pdf
- Belavilas, N. & Vatavali, F. (2009). Green and free spaces in the city. Athens, Greece. WWF Hellas. https://www.contentarchive.wwf.gr/images/pdfs/Odigos_AstikoPrasino.pdf

Antrojo skyriaus šaltiniai:

- Pavlaki, S. (2019). The protection of the urban and suburban Green spaces according to the Greek Law. Greece. https://dasarxeio.com/2019/03/25/65935/#_ftn9

Trečiojo skyriaus šaltiniai:

- Chardalia, N. (2019). [Article about accessibility for people with disabilities in Greece.](#)
- Ministry of Environment and Energy. (2020). <https://ypen.gov.gr/chorikos-schediasmos/astikos-schediasmos/prosvasimotita/>

ITALIJA

Viešojo politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių

Italijos konstitucijos 118 straipsniu, kuris 2001 m. pateiktas konstitucinei reformai, buvo nustatyta, kaip organizacijos ir vietos savivaldybės turėtų bendradarbiauti valdydamos viešąją erdvę. 118 straipsnis leidžia sudaryti kelis susitarimus tarp skirtingų valdžios organų, atveriant erdvę ne pelno siekiančioms organizacijoms ir asmenims, norintiems valdyti viešąsias erdves. Tokia konstitucijos reforma sustiprino galimą bendradarbiavimą tarp vietos viešųjų subjektų ir neoficialių aktyvistų, ne pelno siekiančių organizacijų ir kt. Šių „**bendradarbiavimo paktų**“ (patti di cooperazione) yra daugiau nei 1000 (Labsus, 2019 m), juose daugiausia dalyvauja savivaldybės, kuriose gyvena daugiau nei 50 tūkst. gyventojų (52 proc. visų gyventojų), ir neformalios piliečių grupės (19 proc. visų gyventojų). **Įstatymas Nr. 10/2013** yra pagrindinė visuotinė teisėkūros sistema, reglamentuojanti žaliųjų miesto erdvių plėtrą, kurią vykdo vietos administracija. Šis įstatymas apima žaliųjų miesto erdvių išsaugojimą ir plėtrą, pagrindinius standartus ir įgyvendinimą, piliečių įtraukimo būdus ir komunikacijos strategijas. Svarbiausi šio įstatymo reikalavimai yra susiję su medžių surašymu ir žaliosios erdvės biudžetu. Tai įpareigoja miestą sudaryti senų medžių sąrašą ir apsaugoti vietinę aplinką. **Specifinė planavimo schema yra „Žalioji strategija“**, kai ekologiškos miesto zonos yra miesto planavimo ir švietimo apie aplinką branduolys. Kita svarbi valdymo sąvoka yra **tarpusavio ryšys ir socialinė partnerystė**. Iš esmės savivaldybė gali atleisti organizacijas / asmenis nuo mokesčių mokėjimo, susijusio su jų indėliu į miesto / žalumos regeneraciją ir kitas susijusias ekologines paslaugas.

Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės

Konstitucijoje numatyta „The organisation of the State into Regions“ buvo oficialiai įgyvendinta įstatymu **Nr. 616/1977**. Tai reiškia galių, susijusių su gamtos apsauga, gamtos draustiniais, parkais ir miestų planavimu, perdavimą regionams. Tačiau nacionalinius parkus, nacionalinės svarbos gamtos draustinius, kraštovaizdžio, istorinio ir meninio paveldo apsaugą vis dar kontroliuoja valstybė. Kiekviename nacionaliniame parke pagal įstatymą yra nurodomas to parko tikslas, veiklos reglamentavimas, leidimų išdavimo tvarka ir vadovaujančio organo struktūra. Tik 1986 m. buvo įsteigta aplinkos ministerija, o 1991 m. buvo įvestas sistemos įstatymas, reglamentuojantis ir apsaugantis visą veiklą aplink išsaugotas zonas (jūrinę, vulkaninę ir kt.).

Taip pat buvo įtvirtintas esminis įstatymas **Nr. 42/2004**, jungiantis kraštovaizdį ir žmogaus paveldą. Šio įstatymo esmė yra tvarumas ir pagarba gamtai, kad žmogaus įsikišimas padarytų kuo mažiau žalos. Kitas svarbus įstatymas, siekiant darnaus vystymosi- **įstatymas Nr. 221/2015**. Pagrindinis dėmesys yra skiriamas neatsinaujinančių išteklių naudojimui, perdirbimui ir mažinimui, novatoriškiems moksliniams tyrimams ir pan.

Visai neseniai pagrindinis įsikišimas į aplinkosaugą buvo **įstatymas Nr. 141/2019**, vadinamasis „klimato įstatymas“. Įstatymo esmė yra mažinti neigiamą žmogaus poveikį

gamtai. Tai padaryti galima, imantis tam tikrų veiksmų, pavyzdžiui, švelninant klimato kaitą, mažinant plastiko naudojimą, savivaldybės turėtų remti miesto žalumas, įrengti žaliuosius kampelius prie prekybos centrų, apskritai plėsti miesto žalumą ir t.t.

Paskutinėmis įstatymų reformomis siekiama labiau apriboti ir pakeisti vartotojų galimybę paveikti aplinkos vietas, parkus, saugomas teritorijas ir pan. Todėl turėtų būti ribojama atliekų gamyba ir mobilumas mieste. Taip pat palaikoma teisė atkurti, pakartotinai naudoti, perdirbti atliekas ir pan.

Todėl dėmesys išsiplėtė nuo paprasčiausios žaliųjų erdvių apsaugos ir tvarkymo iki veiksmų, kurių vartotojai gali imtis, kad jas volarizuotų.

Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos

Kalbant apie prieinamumą, egzistuoja daugybė įstatymų, kurie nurodo skirtingas bendrų erdvių prieinamumo priemones. Todėl nėra specialių nuostatų dėl žaliosios erdvės prieinamumo.

Pirmasis prieinamumo apibrėžimas yra pateiktas įstatyme Nr. 236/1989 (o vėliau išplėstas įstatymu Nr. 503/1996): „Prieinamumas yra galimybė visiems ir tiems, kurių fizinis ar jutiminis judumas yra ribotas, patekti į erdvę ir tinkamai naudotis jos infrastruktūra tinkamomis saugos ir autonomijos priemonėmis“. Konkrečiame potvarkyje kliūtys plačiau apibrėžiamos taip:

- a. fizinės kliūtys visiems, ypač tiems, kurie turi laikinų / nuolatinių judumo problemų;
- b. bet kokia kliūtis, trukdanti saugiai naudoti bet kurį daiktą konkrečioje erdvėje;
- c. ženklų / orientacijos signalų, leidžiančių vartotojams orientuotis, nebuvimas, ypač tiems, kurie negali girdėti ir matyti.

Antra, prieinamumas buvo atskirtas nuo įgyvendinimo, ir yra trys pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama:

- *prieiga*: galimybė nuvykti į bet kurią konkrečios zonos erdvę
- *lankomumas*: galimybė tuo pačiu būdu naudoti bet kokią interaktyvią erdvę ir funkcines erdves
- *prisitaikomumas*: galimybė formuoti konkrečią erdvę pagal naujus poreikius su ribotomis sąnaudomis

Įstatymu Nr. 394/1991 buvo pristatytos svarbios naujovės, susijusios su visišku naudotojų ir parkų integravimu ir yra skatinamos išsaugojimo priemonės, kurios visiems suteiktų galimybę visapusiškai patekti į žaliasias erdves.

Pirmojo skyriaus šaltiniai:

- ISPRA. (2009). Gestione economica delle aree verdi urbane. Analisi e proposte. Prieiga per internetą: <https://www.isprambiente.gov.it/contentfiles/00004100/4138-rapportoaree-verdi.pdf/>

- Cauduro, A. (2020). Il baratto amministrativo tra partecipazione e detassazione locale. *Giustizia Insieme Diritto e processo amministrativo*. Prieiga per internetą: <https://www.giustiziainsieme.it/it/diritto-e-processo-amministrativo/1379-il-baratto-amministrativo-tra-partecipazione-e-detassazione-locale?hitcount=0>
- Ministero Ambiente. (2003). Diritto e processo amministrativo. Linee guida per gli enti di gestione dei parchi nazionali italiani. Prieiga per internetą: https://www.minambiente.it/sites/default/files/archivio/biblioteca/dpn_linee_guida_parchi.pdf

Antrojo skyriaus šaltiniai:

- Frareg. (2020). Tutela del Paesaggio e dell'Ambiente. Prieiga per internetą: <https://www.frareg.com/it/ambiente/tutela-del-paesaggio-e-dellambiente/>
https://www.greenme.it/informarsi/ambiente/decreto-clima-diventa-legge/#Programma_iosonoAmbiente
- Labsus. (2019). Amministrazione Condivisa dei Benici Comuni. Prieiga per internetą: <http://laboratorioaperto.comune.rimini.it/wp-content/uploads/2019/03/Manuale-Amministrazione-Condivisa-dei-Beni-Comuni-Agenda-Digitale-Lepida.pdf>
- Labsus. (2016). Regolamento sulla collaborazione tra cittadini e amministrazioni per la cura, la rigenerazione e la gestione condivisa dei beni comuni urbani. Prieiga per internetą: <https://www.labsus.org/wp-content/uploads/2016/04/Prototipo-di-Regolamento-Labsus.pdf>
- Ministero dell'Ambiente. (2017). Il posizionamento Italiano rispetto ai 17 Obiettivi per lo Sviluppo sostenibile delle Nazioni Unite. Prieiga per internetą: https://www.minambiente.it/sites/default/files/archivio/allegati/sviluppo_sostenibile/posizionamento_Italia_SDGs_3.0.pdf

Trečiojo skyriaus šaltiniai:

- MiBACT. (2008). Linee Guida per il superamento delle barriere architettoniche nei luoghi di interesse culturale. Prieiga per internetą: https://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1311244354128_plugin-LINEE GUIDA PER IL SUPERAMENTO DELLE BARRIERE ARCHITETTONICHE.pdf
- Parchi per tutti, (2016). Accessibilità e parco giochi inclusivo – Leggi e Norme. Prieiga per internetą: <http://www.parchipertutti.com/accessibilita-e-parco-giochi-inclusivo/>
- Ministero Ambiente. (2003). Diritto e processo amministrativo. Linee guida per gli enti di gestione dei parchi nazionali italiani. Prieiga per internetą: https://www.minambiente.it/sites/default/files/archivio/biblioteca/dpn_linee_guida_parchi.pdf
- Orlandi, D. (2012). L'accessibilità delle aree verdi: dal verde urbano di quartiere ai parchi nazionali. Prieiga per internetą: <https://mysuperabile.inail.it/cs/superabile/accessibilita/architettura/spazi-pubblici/laccessibilita-delle-aree-verdi-dal-verde-urbano-di-quartier.html>

LIETUVA

Viešojo politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių

Saugomų teritorijų kategorijos:

- konservacinės apsaugos prioriteto (išsaugančios) teritorijos (rezervatai, draustiniai ir paveldo objektai)
- atkuriamosios apsaugos prioriteto (atkuriančios ir palaikančios) teritorijos (atkuriamieji ir genetiniai sklypai)
- ekologinės apsaugos prioriteto teritorijos (ekologinės apsaugos zonos)
- kompleksinės saugomos teritorijos (valstybiniai parkai, biosferos stebėsenos zonos). (Aplinkos ministerija)

Strategijos:

Sustabdyti nuostolius ir degradaciją ir, jei įmanoma, atkurti ekosistemas reguliuojant gamtos struktūrą ir formavimąsi, plėtoti veiklą ir metodologijas, savivaldybių projektus, plėtoti žinias apie ekosistemų būklę. (Jasinavičiūtė & Veteikis, 2020).

Tvarus gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas, aplinkos kokybės gerinimas, ekosistemų stabilumo palaikymas ir klimato kaitos mažinimas, taip pat prisitaikymas prie klimato kaitos sukeltų aplinkos pokyčių (European Commission, 2019).

Nacionaliniame kraštovaizdžio tvarkymo plane nustatyta kraštovaizdžio tvarkymo teritorijų sistema ir numatyti kraštovaizdžio tvarkymo reglamentai nacionaliniu lygiu. Šiame plane pateikiama vertinga informacija apie valstybinės reikšmės gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio vertybes, jo fizinę, ekologinę, vizualinę struktūrą, nurodomos kraštovaizdžio naudojimo, apsaugos ir tvarkymo kryptys siekiant užtikrinti tvarų kraštovaizdžio procesą (Aplinkos ministerija).

Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės

Žemės ūkis

Norėdama apsaugoti aplinką ir pagerinti jos būklę, nacionalinė žemės ūkio, maisto žemės ūkio ir kaimo plėtros politika taiko aplinkosaugos priemones, skatinančias atsinaujinančių išteklių naudojimą, miškų dangos ir ekosistemos išsaugojimą ir plėtrą bei kraštovaizdžio ekologinę ir rekreacinę vertę.

Miškų ūkis

Trečdalį (32,6%) Lietuvos teritorijos užima miškai (2 174 tūkst. ha). Jie turi būti tvarkomi išsaugant biologinę įvairovę ir sudarant sąlygas jos atkūrimui. Nacionaliniai teisės aktai reikalauja miškų tvarkymo plano kiekvienai miško valdai. Be miško tvarkymo plano leidžiama vykdyti tik ribotą veiklą. Miškų tvarkymo planų esmė yra biologinė įvairovė (Acts, 2015).

Miestų politika

Žaliosios erdvės yra parkai, skverai, miestų ir miestelių sodai ir kita žaluma. Vietos savivaldybės yra atsakingos už žaliųjų erdvių apsaugą, tvarkymą ir kūrimą. Pagrindinis tikslas yra atnaujinti miesto parkus ir žaliąją infrastruktūrą, spręsti problemas, tokias kaip teritorijų planavimo patobulinimas; teritorijų pakartotinio panaudojimo skatinimas statyboms; gamtinių ir pusiau gamtinių teritorijų bei kultūrinio kraštovaizdžio išsaugojimas; žaliųjų erdvių apželdinimas, piliečių gerovės, sąmoningumo ir įsitraukimo pagerinimas.

Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos

Lietuva vadovaujasi daugybe skirtingų nuostatų, deklaracijų ir rekomendacijų, susijusių su neįgaliųjų, pagyvenusių žmonių, šeimų su mažais vaikais ir žmonių, turinčių laikinų sveikatos sutrikimų, prieinamumu. Daugelio parkų lankytojų centrai, pojūčių takai jau yra pritaikyti žmonėms su specialiaisiais poreikiais.

Infrastruktūra pritaikoma neįgaliesiems žmonėms, siekiant padidinti neįgaliesiems skirtų vietų skaičių ir jų matomumą, padidinti informacijos apie gamtos šaltinius ir priemones, praplėsti paslaugų teikėjų žinias ir įgūdžius priimant neįgalius žmones.

Kad neįgalieji galėtų apžiūrėti patalpas ir būtų kuo savarankiškesni savo teritorijose, infrastruktūra yra pritaikoma ir plėtojama pagal universalaus dizaino principą - neatskiriant vienos visuomenės grupės - aplinka pritaikyta ne tik neįgaliųjų vežimėliams, bet skirta visiems - motinoms su mažais vaikais, senjorams, akliesiems ir kitiems. Esmė - kas tinka žmonėms su negalia, yra patogiu ir daugeliui.

Pagrindiniai aspektai, kuriais siekiama informuoti žmones apie prieinamumą:

- Informacija apie prieinamumą;
- Fizinis prieinamumas;
- Ar paslaugos pritaikytos žmonėms, turintiems specifinę negalią (aklųjų vadovai, veidrodėliai neįgaliųjų vežimėliams, piktogramos žmonėms su protine negalia, vaikštytynės žmonėms su judėjimo negalia);
- Šalia lankomų objektų naudojami tarptautinio prieinamumo ženklai, jų stilizuoti negalima, nes tai gali sukelti sunkumų žmonėms su protine negalia;
- Informacija ir nuorodos turi būti aiškiai matomos, suprantamos ir nuoseklios;
- Informaciniai ženklai įrengti 1,4 - 1,6 m aukštyje;
- Informacinio teksto raidžių dydis ant durų yra ne mažesnis kaip 5 cm;
- Avarinio išėjimo ir tualetų durys turi būti su regėjimo ir jutimo (aklųjų ir silpnaregių) nuorodomis;
- Informacija prie įėjimo turėtų būti aiški, lengvai perskaitoma ir suprantama žmonėms su proto negalia;
- Pagrindinė informacija pateikiama Brailio raštu ir lengvai prieinama.

(5 straipsnis. Essential architectural requirements)

Pirmojo skyriaus šaltiniai:

- Acts, L. (2015). Ministry of Environment of the Republic of Lithuania. 2020, 1–52. www.am.lt
- Comission, E. (2019). The Environmental Implementation Review, Croatia. https://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/factsheet_hr_en.pdf
- Jasinavičiūtė, A., & Veteikis, D. (2020). A new methodology to assess landscape reserves in Lithuania. Baltica, 33(2), 200–216. <https://doi.org/10.5200/baltica.2020.2.7>
- The Ministry of Environment. (n.d.). STATE SERVICE FOR PROTECTED AREAS. <https://vstt.lrv.lt/lt/saugomu-teritoriju-sistema/saugomu-teritoriju-sistema-1>
- <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/saugomos-teritorijos-ir-krastovaizdis/krastovaizdis>

Antrojo skyriaus šaltiniai:

- Acts, L. (2015). Ministry of Environment of the Republic of Lithuania. 2020, 1–52. www.am.lt
- https://media-exp1.licdn.com/dms/document/C561FAQGSgVp87kNubw/feedshare-document-pdf-analyzed/0/1610355115628?e=1614175200&v=beta&t=3HeM-0tANbA52B02rN_J2arpclKlbDCiu9cMgl3S1QU
- <https://www.cbd.int/doc/world/lt/lt-nr-05-en.pdf>
- https://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_lt_en.pdf
- https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/STPD/architektura/ES%20miestu%20darbotvarke%20A4_WEB.pdf
- <https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/STPD/architektura/Urbanistikos%20kryptys%20K022.pdf>
- <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/saugomos-teritorijos-ir-krastovaizdis/zeldynai>

Trečiojo skyriaus šaltiniai:

- <http://www.negalia.lt/en/key-project/national-people-with-disabilities-social-inclusion-program-2003-2012/2/>
- http://zemaitijosnp.lt/wp-content/uploads/2017/10/Final_conclusions_last.pdf
- <http://www.negalia.lt/wp-content/uploads/2015/01/Rekomendacijos-prieinamumui-gamtoje.pdf>

PORTUGALIJA

Viešojo politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių

Žaliosios erdvės yra aplinkos ir piliečių gyvenimo priemonė, palaikanti bendruomenių ir žemės naudojimo tvarumą. Nors nacionaliniai įstatymai, susiję su žaliaja infrastruktūra, vis dar yra labai riboti, miesto tarybos ir bendruomenė (įgyvendindamos iniciatyvas, paremtas

„iš apačios į viršų“ principu) stengėsi pagerinti šias erdves ir atitinkamai jų kokybę. Per pastaruosius kelerius metus Portugalai įgavo naujos praktikos įgyvendindami aplinkosauginio švietimo projektus, kur bendradarbiavo įvairios vietos ir regiono institucijos: mokyklos, vietos valdžia, NVO ir kiti subjektai.

Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės

- [1] Rede Nacional de Áreas Protegidas (RNAP) apima saugomas teritorijas; šiuo metu - 32 nacionalinio, 14 regioninio ar vietos ir 1 privataus masto sritis.
- [2] Instituto da Conservação da Natureza e das Florestas (ICNF) misija yra prisidėti prie miškų išteklių, gamtos ir biologinės įvairovės Portugalijoje vertinimo ir išsaugojimo, ir į veiklas įtraukti teritorinės plėtros dalyvius.
- [3] Associação Bandeira Azul da Europa (ABAE) yra nevyriausybinė ne pelno siekianti aplinkosaugos organizacija, skirta darnaus vystymosi švietimui ir geros aplinkosaugos praktikos valdymui bei pripažinimui.
- [4] Associação Portuguesa de educação Ambiental (ASPEA) pagrindinis tikslas yra formaliojo ir neformaliojo švietimo aplinkosaugos ugdymas. Todėl ji skatina veiksmus skirtingomis aplinkosaugos temomis, įvairius projektus ir iniciatyvas.
- [5] Grupo de estudos de ordenamento do território e ambiente (GEOTA): Jos misija – žmones paversti į atsidavusius piliečius, efektyvių ir teisingų sprendimų varomąsias jėgas, siekiant skatinti gamtos ir kultūros paveldą Portugalijoje. Šiuo tikslu GEOTA skatina ir plėtoja aplinkosauginio švietimo veiklą keliose teminėse srityse.
- [6] Liga para a proteção da natureza (LPN): LPN misija yra prisidėti prie gamtos išsaugojimo ir aplinkos apsaugos, užtikrinti dabarties ir ateities kartų gyvenimo kokybę.
- [7] Associação nacional de conservação da natureza (QUERCUS): Tai nepriklausoma, nepartinė, nacionalinė ne pelno siekianti asociacija, sudaryta iš piliečių, kurie turi bendrą interesą: gamtos ir gamtos išteklių išsaugojimas bei aplinkos apsauga.

Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos

Įstatymu Nr. 163/2006 užtikrinamos specialiųjų poreikių (nuolatinės ar laikinos intelekto, jutimo, fizinės ar komunikacinės negalios) žmonių teisės, pašalinamos kliūtys ir priimamos visiško pilietinio dalyvavimo priemonės.

Įstatymu Nr. 125/2017 pakeičiamas viešųjų kelių ir gyvenamųjų pastatų prieinamumo į pastatus ir įstaigas valdymas.

Nutarime Nr. 301/2019 apibrėžtas projektavimo metodas, kuriuo siekiama pagerinti neįgaliųjų prieinamumą gyvenamuosiuose pastatuose.

Nutarimu Nr. 200/2020 sukurama ir reguliuojama viešųjų paslaugų ir viešojo kelio prieinamumo programa.

OBJ **Plano Nacional de Promoção da Acessibilidade (PNPA)** integruoja priemones, skirtas sukurti konkrečią sistemą, kuri skatintų patekimą į šalies teritoriją, pašalinant atskirties ir diskriminacijos riziką.

Pirmojo skyriaus šaltiniai:

- [1] Plano Nacional de Política de Ordenamento de Território - Alteração ao Diagnóstico, 6 de Julho de 2018. Prieiga per internetą: http://pnpot.dgterritorio.gov.pt/sites/default/files/PNPOT_Diagnostico_6Julho2018.pdf
- [2] ICNF (2021). Prieiga per internetą: <http://www2.icnf.pt/portal>
- [3] ABAE. (2021). Prieiga per internetą: <https://abae.pt/>
- [4] ASPEA. (2021). Prieiga per internetą: <https://abae.pt/>
- [5] GEOTA (2021). Prieiga per internetą: <https://www.geota.pt>
- [6] LPN (2021), Prieiga per internetą: <https://www.lpn.pt>
- [7] QUERCUS (2021). Prieiga per internetą: <https://www.quercus.pt>

Antrojo skyriaus šaltiniai:

- [1] Plano Nacional de Política de Ordenamento de Território - Alteração ao Diagnóstico, 6 de Julho de 2018. Prieiga per internetą: http://pnpot.dgterritorio.gov.pt/sites/default/files/PNPOT_Diagnostico_6Julho2018.pdf
- [2] ICNF (2021). Prieiga per internetą: <http://www2.icnf.pt/portal>
- [3] ABAE. (2021). Prieiga per internetą: <https://abae.pt/>
- [4] ASPEA. (2021). Prieiga per internetą: <https://abae.pt/>
- [5] GEOTA (2021). Prieiga per internetą: <https://www.geota.pt>
- [6] LPN (2021), Prieiga per internetą: <https://www.lpn.pt>
- [7] QUERCUS (2021). Prieiga per internetą: <https://www.quercus.pt>

Trečiojo skyriaus šaltiniai:

- Decreto de lei n.º 163/2006, de 8 de agosto do Ministério do Trabalho e da Solidariedade Social, Pub. L. No. Diário da República: I série, No 152 (2006). www.dre.pt
- Decreto de lei no 125/2017 de 4 de outubro do Trabalho, Solidariedade e Segurança Social, Pub. L. No. Diário da República: I série, No 192 (2017). www.dre.pt
- Portaria nº 200/2020 de 19 de Agosto do trabalho, Solidariedade e Segurança Social, Pub. L. No. Diário da República: I série, No 161 (2020). www.dre.pt
- Plano Nacional de promoção de acessibilidade. Prieiga per internetą: <https://www.portugal.gov.pt/>

ISPANIJA

Viešojo politika ir iniciatyvos dėl bendrų žaliųjų erdvių

Bendros žaliosios erdvės Ispanijoje yra labai paplitusios, ypač šiaurinėje šalies dalyje, daugiausia dėl klimato, kuris palankus žaliųjų erdvių augimui ir priežiūrai.

Ispanijos plotas yra 505 990 km², iš jo 55,1% užima miškai. Kalbant apie bendras žaliąsias miesto erdves, Ispanija iš viso turi apie 300 km².

Pažymėtina, kad šias žaliąsias infrastruktūras tiesiogiai administruoja nacionalinė vyriausybė, nors ji kiekvienos autonominės bendruomenės parlamentams deleguoja įgaliojimus valdyti šių erdvių kūrimą ir priežiūrą provincijų ir savivaldybių lygiu.

Šių bendruomenės žaliųjų erdvių tikslas - skatinti darnų vystymąsi miestų teritorijose vykdant procesus, kurie apima žmonių įtraukimą ir socialinę lygybę.

Tam, kad transformacija Ispanijoje vyktų lengviau, galioja keli įstatymai, kurie skatina tvarų vystymąsi ir žaliųjų erdvių kūrimą, taip pat yra įkurtos skirtingos institucijos, valdančios šiuos procesus, ir sukurtos strategijos, pavyzdžiui, Nacionalinė žaliosios infrastruktūros ir ekologinio ryšio bei atkūrimo strategija, kuria siekiama pagerinti mūsų gamtos kapitalą.

Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės

Aplinkos išsaugojimas yra viena iš pagrindinių valstybės interesų sričių, kuri kelia nerimą Ispanijos visuomenei.

Nacionalinio saugumo strategija siekiama „garantuoti kokybišką aplinkos išsaugojimą ir gamtos paveldo bei biologinės įvairovės apsaugą, kaip priemonę pagerinti gyvenimo kokybę ir prisidėti prie tvaraus vystymosi, ypatingą dėmesį skiriant kovai su klimato kaita“. (Hidalgo, 2017).

Be to, Ispanijos vyriausybė supranta aplinkos išsaugojimo ir tvaraus vystymosi svarbą, todėl buvo sukurti aplinkos apsaugos ir atliekų įstatymai, skirti skatinti šį procesą.

Ekologinio perėjimo ministerija yra atsakinga už tinkamą visų su aplinka susijusių aspektų valdymą ir turi įgaliojimus kurti ir įgyvendinti aplinkos apsaugos strategijas, kurias ji laiko tinkamomis.

Šiomis strategijomis siekiama kovoti su klimato kaita, tinkamu gamtos išteklių naudojimu ir daugeliu kitų veiksnių, turinčių įtakos tinkamai natūralios aplinkos raidai.

Yra net švietimo iniciatyvų, skirtų žmonėms supažindinti su visais šiais aspektais, pavyzdžiui, pasiūlyta skaitmeninė platforma „Tvarkykime miškus“. Jos tikslas pedagoginiu būdu perteikti su ekosistemomis susijusias vertybes.

Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos

Prieinamumo sąvoka jau seniai reiškia fizinių kliūčių, su kuriomis žmonės gali susidurti, norėdami patekti į vietą, pašalinimą. Prieiga prie viešųjų erdvių yra tai, su kuo susiduriame šiame projekte, konkrečiai - su bendromis žaliosiomis erdvėmis.

Svarbu paminėti, kad šis terminas „prieinama“ bėgant metams virto tuo, kas laikoma: priemonių visuma, kurios reikia imtis norint pasiekti vadinamąjį visuotinį prieinamumą.

Socialinių teisių ir darbotvarkės ministerija 2030 m. apibūdina šią sąvoką šitaip: „aplinka yra visiškai prieinama, kai visi keliai toje aplinkoje yra prieinami, kai negaliam asmeniui neatsiranda kliūčių atlikti kokią nors veiklą, nes vienas iš kelių, aplinka ar erdvė yra neprieinama ir neleidžia jam savarankiškai tęsti kelionės“.

Siekiant žaliųjų erdvių prieinamumo visos sritys (tiek fizinės, tiek skaitmeninės platformos) privalo laikytis tam tikrų taisyklių ir sąlygų, nustatytų įstatymo Nr. 1/2013.

Ispanijoje vykdoma įvairi veikla, skatinanti prieinamumą, bendradarbiaujant skirtingiems informacijos centrams, kurie siekia negaliųjų ir (arba) pažeidžiamesnių grupių autonomijos.

Keletas tokių centrų pavyzdžių: Valstybinis asmeninės autonomijos ir techninės pagalbos centras (CEAPAT), Subtitrų ir garso įrašymo centras Ispanijoje (CESyA) ir Ispanų gestų kalbos lingvistinio normalizavimo centras.

Pirmojo skyriaus šaltiniai:

- Ajuntament de Barcelona. (2020). *Plan del verde y la Biodiversidad de Barcelona 2020*. Prieiga per internetą: https://ajuntament.barcelona.cat/ecologiaurbana/sites/default/files/PlanVerde_2020.pdf
- MDSA. Gobierno de España (2020). *Objetivo 11. Ciudades y comunidades sostenibles*. Prieiga per internetą: <https://www.agenda2030.gob.es/objetivos/objetivo11.htm>
- MITECO. Gobierno de España. (2020). *Estrategia Nacional de Infraestructura Verde y de la Conectividad y Restauración Ecológicas*. Prieiga per internetą: https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/ecosistemas-y-conectividad/conectividad-fragmentacion-de-habitats-y-restauracion/Infr_verde.aspx

Antrojo skyriaus šaltiniai:

- Hidalgo, María del Mar (2017). *La preservación del medio ambiente en la Estrategia de Seguridad Nacional 2017*. Instituto español de estudios estratégicos (IEEE). España. Prieiga per internetą: http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_informativos/2017/DIEEEI11-2017_Preservacion_MedAmbiente_ESN17_MMHG.pdf
- La Moncloa. Gobierno de España. (2020). *Protección del medio ambiente*. Prieiga per internetą: <https://www.lamoncloa.gob.es/gobierno/les/paginas/reformas/proteccion-medioambiente/310511-medioambiente.aspx>

- MITECO. Gobierno de España. (2020). *Estrategias de conservación*. Prieiga per internetą: <https://www.miteco.gob.es/es/biodiversidad/temas/conservacion-de-especies/especies-proteccion-especial/ce-proteccion-estrategia.aspx>
- RRN (2020). Medio ambiente y cambio climático. Red Rural Nacional (RRN). España. Prieiga per internetą: <http://www.redruralnacional.es/medio-ambiente-y-cambio-climatico>

Trečiojo skyriaus šaltiniai:

- Herrero, T.R., et al (s.f.). *Estudio de accesibilidad a las zonas verdes urbanas mediante sistemas de información geográfica*. Universidad Politécnica de Madrid. España. Prieiga per internetą: [http://oa.upm.es/13529/2/INVE MEM 2006 113242.pdf](http://oa.upm.es/13529/2/INVE_MEM_2006_113242.pdf)
- MDSA. Gobierno de España. (2020). *Accesibilidad universal*. Prieiga per internetą: <https://www.mscbs.gob.es/ssi/discapacidad/informacion/accesibilidadUniversal.htm>

8. Literatūros sąrašas

Baycan, T. et al., 2004. Multidimensional Evaluation of Urban Green Spaces: A Comparative Study on European Cities. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/4795787_Multidimensional_Evaluation_of_Urban_Green_Spaces_A_Comparative_Study_on_European_Cities

CABE, 2010. Managing Green Spaces Seven Ingredients for Success. CABE Publication, Commission for Architecture and the Built Environment, London (2010)

Colorado University, n.d. What is community-based learning? Prieiga per internetą: <https://www.colorado.edu/cuengage/about-us/what-community-based-learning>

Dellenbaugh-Losse M., Zimmermann N. & de Vries N., 2020. The Urban Commons Cookbook: Strategies and Insights for Creating and Maintaining Urban Commons. Prieiga per internetą: <http://urbancommonscookbook.com/>

Dunnet, N. et al. 2002. Improving Urban Parks, Play Areas and Open Spaces. 217pp., University of Sheffield. Queen's Printer. London.

EC JRC, 2018. Atlas of the human planet 2017. Global exposure to natural hazards. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2c042241-39e2-11e7-a08e-01aa75ed71a1/language-en>

EC JRC, 2020. How can public space in a city help to address future urban challenges? Prieiga per internetą: <https://urban.jrc.ec.europa.eu/thefutureofcities/space-and-the-city#the-chapter>

Eisenman T.S., 2013. Frederick Law Olmsted, Green Infrastructure, and the Evolving City. Journal of Planning History. Volume: 12 issue: 4, page(s): 287-311

JRC 2016. Measuring the Accessibility of Urban Green Areas. A comparison of the Green ESM with other datasets in four European cities.

Leeuwen E., Nijkamp, P. & de Noronha Vaz, T. 2009. The multi-functional use of urban green space. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/46433689_The_multi-functional_use_of_urban_green_space

Mannion G., 2011. Place-Based Education Is an Intergenerational Practice. Children, Youth and Environments 21(1): 35-58. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/259751092_Place-Based_Education_Is_an_Intergenerational_Practice

Melaville A., Berg A. C., & Blank M. J. 2006. Community-Based Learning Engaging Students for Success and Citizenship. Prieiga per internetą: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED490980.pdf>

Melchiorri M. et al., 2019. Principles and Applications of the Global Human Settlement Layer as Baseline for the Land Use Efficiency Indicator—SDG 11.3.1. ISPRS Int. J. Geo-Inf. 2019, 8(2), 96. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3390/ijgi8020096>

Ostrom, E., 1990. Governing the Commons; the Evolution of Institutions for Collective Action. New York: Cambridge University Press.

Ostrom, E., 2007a, “Institutional Rational Choice: an Assessment of the Institutional Analysis and Development Framework”. In: Theory of the Policy Process, ed. Sabatier, P.A., 21-64. Boulder, CO: Westview Press.

Ostrom, E., 2007a. Governing the Commons, The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge University Press, New York.

Owens, T. and Wang, C. 1996. Community-Based Learning: A Foundation for Meaningful Educational Reform. Prieiga per internetą: <https://educationnorthwest.org/sites/default/files/Community-BasedLearning.pdf>

PHE (Public Health England), 2020. Improving access to greenspace. Prieiga per internetą: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/904439/Improving_access_to_greenspace_2020_review.pdf

Poelman H., 2016. Assessing access to green areas in Europe’s cities. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/working-papers/2016/a-walk-to-the-park-assessing-access-to-green-urban-areas-in-europe-s-cities

Poelman H., 2018. A Walk to the park? Assessing access to green areas in Europe’s cities update using completed Copernicus Urban Atlas Data. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/working-papers/2018/a-walk-to-the-park-assessing-access-to-green-areas-in-europe-s-cities

Robinson B. 2001. <http://www.ase.tufts.edu/gdae>. International Journal of Sustainability in Higher Education, 2(3), 288–289. <https://doi.org/10.1108/ijshe.2001.2.3.288.7>

Scotland Government, 2004. Standard Council Government. Prieiga per internetą: <https://cldstandardscouncil.org.uk/about-cld/what-is-community-learning-and-development-cld/>

UN Habitat, 2015. Global Public Space Toolkit: From Global Principles to Local Policies and Practice. Prieiga per internetą: <https://unhabitat.org/global-public-space-toolkit-from-global-principles-to-local-policies-and-practice>

UNESCO 2015. Communities in Action Lifelong Learning for Sustainable Development. Prieiga per internetą: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED564004.pdf>

UNESCO 2016. Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all. Prieiga per internetą: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf

UNESCO 2017. Community-based learning for sustainable development. 8 UIL Policy Brief 8. Prieiga per internetą: <https://www.local2030.org/library/321/Community-based-learning-for-sustainable-development.pdf>

Vargas-Hernández, J.G., Zdunek-Wielgońska, J. 2018. Urban green infrastructure as a tool for controlling the resilience of urban sprawl. *Environ Dev Sustain* 23, 1335–1354 (2021). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10668-020-00623-2>

WHO 2017. Urban green spaces: a brief for action. Prieiga per internetą: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/342289/Urban-Green-Spaces_EN_WHO_web3.pdf%3Fua=1

Yaffee, Steven L., & Julia M. Wondolleck. 2000. "Making Collaboration Work: Lessons from a Comprehensive Assessment of over 200 Wide Ranging Cases of Collaboration in Environmental Management." *Conservation* 1(1):17–24.

Yilmaz, S. & Mumcu, S. 2016. Urban Green Areas and Design Principles. *Environmental Sustainability and Landscape Management* (pp.100-118) Chapter: 6 Publisher: ST. KLIMENT OHRIDSKI UNIVERSITY PRESS Editors: Recep Efe, İsa Cürebal, Abdalla Gad, Brigitta Tóth. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/309285040_Urban_Green_Areas_and_Design_Principles

UIL 2016. Recommendation on Adult Learning and Education. Prieiga per internetą: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245179>

Priedai

LIETUVA

1 skyrius

Istatymai ir standartai dėl bendrų žaliųjų erdvių ir jų kūrimo

Pagrindiniai teisės aktai, susiję su bendromis žaliosiomis erdvėmis ir jų kūrimu.	
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	Saugomų teritorijų įstatymas, 1993 m. lapkričio 9 d. Nr. I-301
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Šiame įstatyme nurodomi su saugomomis teritorijomis susiję viešieji ryšiai, saugomų teritorijų sistema, saugomų teritorijų steigimo, apsaugos, valdymo ir kontrolės teisinis pagrindas, taip pat reglamentuojamas jose vykdomos veiklos vykdymas.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cf9f9132b60d11e6a3e9de0fc8d85cd8?jfwid=rivwzvpvg
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992 m. sausio 21 d. Nr. I-2223
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Šis įstatymas reglamentuoja viešuosius ryšius aplinkos apsaugos srityje, nustato pagrindines juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas išsaugant Lietuvos Respublikai būdingą biologinę įvairovę, ekologines sistemas ir kraštovaizdį, užtikrinant sveiką ir švarią aplinką, racionaliai naudojant gamtos išteklius Lietuvos Respublikoje, teritorinius vandenis, žemyninį šelfą ir ekonominę zoną.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6378f2b0023211e6bf4ee4a6d3cddb874
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	
Nuoroda į vyriausybės puslapį	
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	
Nuoroda į vyriausybės puslapį	

2 skyrius

Nacionalinės aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemos gairės

Pagrindiniai aplinkos apsaugos ir išsaugojimo sistemų dokumentai.	
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	ŽEMĖS ĮSTATYMAS, 1994 m. balandžio 26 d. Nr. I-446
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Šis įstatymas reglamentuoja žemės nuosavybės, valdymo ir naudojimo santykius bei žemės tvarkymą ir administravimą Lietuvos Respublikos teritorijoje, jos išskirtinėje ekonominėje zonoje ir kontinentiniame šelfe Baltijos jūroje.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4bf34552ad7211e68987e8320e9a5185?jfwid=16j6tpil98
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	ŽEMĖS ŪKIO IR KAIMO PLĖTROS ĮSTATYMAS, 2002 m. birželio 25 d. Nr. IX-987
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Šis įstatymas nustato bendruosius žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos rengimo ir įgyvendinimo principus.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvpyg&documentId=TAIS.220310&category=TAD
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	Miškų įstatymas, 1994 m. lapkričio 22 d., Nr. I-671
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Miškų įstatymas nustato visų miškų valdytojų, savininkų ir naudotojų teises ir pareigas naudoti, dauginti, auginti ir saugoti miškus, išlaikyti pusiausvyrą tarp miško savininkų ir visuomenės interesų, nustatyti pagrindinius miškų tvarkymo principus.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=9tq147z49&documentId=TAIS.21937&category=TAD
Istatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	Želdynų įstatymas, 2007 m. birželio 28 d., Nr. X-1241
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Šio įstatymo paskirtis – nustatyti Lietuvos Respublikos teritorijoje ne miškų ūkio paskirties žemėje esančių želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, želdynų kūrimo ir želdinių veisimo teisinio reguliavimo pagrindus, siekiant užtikrinti gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio stabilumą, gyventojų teisę į jų gyvenimo kokybę gerinančias aplinkos sąlygas.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301807 (tik Lietuvoje)

3 skyrius

Žaliųjų erdvių prieinamumo strategijos: informacija ir rekomendacijos

Pagrindiniai dokumentai apie bendrų žaliųjų erdvių prieinamumo strategijas (pagrindinė dabartinė asociacijų / žmonių įsitraukimo jūsų šalyje politika, nurodant pagrindinius prieinamumo, vartotojų prieigos, ne pelno siekiančių organizacijų iniciatyvų ir visus tuos aspektus, į kuriuos atsižvelgiama jūsų šalyje).	
Įstatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 1999 m.
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas reglamentuoja neįgalumo nustatymą, medicininę, profesinę ir socialinę reabilitaciją ir sąlygų pritaikymą neįgaliesiems, taip pat neįgaliųjų lavinimą ir švietimą. Be to, šis įstatymas nustato teises, ekonomines ir organizacines garantijas profesinei ir socialinei neįgaliųjų reabilitacijai.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=6m4097ydh&documentId=TAIS.24732&category=TAD
Įstatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	Neįgaliųjų teisių konvencija, 2010.
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en
Įstatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	Lietuvos Respublikos statybos įstatymas, 2017 m. sausio 1 d.
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Šis įstatymas nustato Lietuvos Respublikoje statomų statinių esminius reikalavimus, šių statinių tyrimo, projektavimo, statybos, rekonstravimo, remonto, atidavimo naudoti, naudojimo ir nugriovimo tvarką, juridinių ir fizinių asmenų, dalyvaujančių statybos procese, santykius ir valstybės valdžios institucijų veiklos principus šioje srityje.
Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvvpvg&documentId=TAIS.400588&category=TAD
Įstatymas (numeris/metai ir pavadinimas)	DĖL STATYBOS TECHNINIO REGLAMENTO STR 2.03.01:2019 „STATINIŲ PRIEINAMUMAS“ PATVIRTINIMO, 2019 m. lapkričio 4 d. Nr. D1-653
Tikslas/įstatymo taikymo sritis	Sprendimas pritaikyti daugiabučio namo bendrojo naudojimo objektus neįgaliųjų specialiesiems poreikiams priimamas Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo [5.1] 11 straipsnio 3 dalies nustatyta tvarka.

Nuoroda į vyriausybės puslapį	https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dcb43cb3ffaf11e990d5d63c859a8aa7?ifwid=191fum7wns
-------------------------------	---

4 skyrius

Paramos ir tarpininkaujančių organizacijų, skirtų bendrų žaliųjų erdvių transformacijai, sąrašas

Pagrindinės esamos asociacijos / neformalios grupės / viešosios įstaigos, remiančios žmonių įsitraukimą bendroje žaliosiose erdvėse.	
Iniciatyvos pavadinimas	Lietuvos žmonių su negalia sąjunga
Trumpas aprašymas	Visuomenės aplinkos stebėseną - įgyvendinta iniciatyva „Be slenksčio“, kurios tikslas - mažinti socialinę atskirtį, atkreipiant visuomenės, pareigūnų dėmesį į nepasiekiamą ar blogai pritaikytą viešąją aplinką: pastatai, pėsčiųjų takai ir automobilių stovėjimo aikštelės neįgaliesiems. Organizacija ypatingą dėmesį skiria plėtrai, tobulinimui ir naujoms iniciatyvoms, kartu kurdamą ir įgyvendindama novatoriškas idėjas ir veiklas neįgaliųjų labui, tapdama socialiai atsakinga.
Nuoroda	http://www.negalia.lt/en/
Iniciatyvos pavadinimas	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos
Trumpas aprašymas	Nacionalinis lankytojų centras yra vieta, kur lankytojai gali sužinoti apie Lietuvos saugomas teritorijas (nacionalinius ir regioninius parkus, draustinius, gamtos paminklus ir kt.). Kiekvienas lankytojas gali susipažinti su saugomų teritorijų sistema. Tikimės, kad Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba taps vieta, kurioje bus galima rasti Lietuvos ir kitų šalių saugomas teritorijas, gauti žinių apie vertingiausias vietas, pasirinkti gamtinius maršrutus ir apkeliauti mūsų šalį.
Nuoroda	https://vstt.lrv.lt/en/national-visitors-centre-of-protected-areas/exposition
Iniciatyvos pavadinimas	Žemaitijos nacionalinio parko direkcija
Trumpas aprašymas	„Takais per Lietuvą“ buvo unikali kampanija, nes ji skatino nacionalinių parkų prieinamumą visiems, atkreipė dėmesį į neįgaliuosius, užtikrindama infrastruktūros pagerinimą ir teikdama informaciją Brailio raštu ir garso įrašais.
Nuoroda	http://zemaitijosnp.lt/en/saugome/lii-010-gamtinio-turizmo-pritaikymas-visiems-unigreen/

5 skyrius

Aplinkosauginis švietimas

1.

Nurodykite pagrindines e-mokymosi platformas / internetinius kursus, kuriuos teikia nacionalinė vyriausybė, ar bet kurią kitą iniciatyvą, kurie suteikia mokymus ir pan. apie tai, kaip pakeisti bendras žaliąsias erdves.	
Iniciatyvos pavadinimas	„Transformacija iš apleistų erdvių į išpuoselėtas“
Trumpas aprašymas	Šios iniciatyvos tikslas – gilinti specialistų, dirbančių architektūros, teritorinių planavimo, investicinių pritraukimo srityse, žinias apie apleistų teritorijų urbanistinę transformaciją. Projekto metu numatyta 2 ha teritorijoje kurti ir tvarkyti želdinius, takus, mažosios architektūros elementus, įrengti žaliąsias erdves ir su kolekciniais augalais bendruomenei, apšvietimą, plėtoti miesto 3D maketą ir kt.
Nuoroda į iniciatyvos puslapį	https://www.facebook.com/LatviaLithuaniaProgramme/
Iniciatyvos pavadinimas	
Trumpas aprašymas	
Nuoroda į iniciatyvos puslapį	

2.

Nurodykite pagrindines ekologiško valdymo ir įtraukiančio aplinkosauginio švietimo programėles.	
Iniciatyvos pavadinimas	
Trumpas aprašymas	
Nuoroda į iniciatyvos puslapį	
Iniciatyvos pavadinimas	
Trumpas aprašymas	
Nuoroda į iniciatyvos puslapį	

6 skyrius

Pridėtinė vertė

Išskirkite geriausias praktikas, esančias jūsų šalyje, kurios apima suinteresuotųjų šalių įsitraukimą į bendrų žaliųjų erdvių prieinamumo veiklas.	
Iniciatyvos pavadinimas	Basų kojų takas VU botanikos sode
Trumpas aprašymas	Pagrindinė idėja yra vaikščiojimas basomis taku, kad pajustumėte skirtingą žemės reljefą (takas su akmenimis ar kankorėžiais). Šis takas suteikia galimybę lankytojams sutelkti dėmesį į atsargumą, įvertinti jautrumą ir kojomis pajusti ryšį su gamta.
Nuoroda į iniciatyvos puslapį	https://www.botanikos-sodas.vu.lt/apie-mus/istorija/basakoj%C5%B3-takas
Iniciatyvos pavadinimas	Pojūčių sodas autistams Šv. Pranciškaus Asyžiečio vienuolyne Klaipėdoje
Trumpas aprašymas	Pojūčių sodo dizainas yra pagrįstas septyniais žmogaus pojūčiais ir tinka bet kokio amžiaus žmonėms, turintiems bet kokius galimus sutrikimus ar ligas. Pojūčių sodo veikla skatina socialinę įtrauktį ir psichinės bei fizinės sveikatos stiprinimą. Terapinės priemonės gerina emocinę būseną, mažina streso poveikį, lavina gebėjimą būti „čia ir dabar“, didina dėmesingumą ir mažina depresijos požymius, palaiko pažinimo funkcijas. Mokslininkai pabrėžia, kad toks sodas, turi įvairiapusį teigiamą poveikį žmogui. Pojūčių sodai didina bendrystės jausmą, skatina dirbti grupėje, bendrauti, ugdo savivertę ir pasitikėjimą savimi.
Nuoroda į iniciatyvos puslapį	https://www.ve.lt/naujienos/sveikata/sveikata/klaipedoje-pradedamas-kurti-pojuciu-sodas-autistams-1630932/ https://latlit.eu/sensory-gardens-for-social-inclusion-in-lat-lit-area-sensory-gardens/